

NAŠA VOLJA

GLASILO JUGOSLOVENSKE MLADINE

Leto V.

Ljubljana, dne 6. aprila 1940.

Štev. 11.

Jugoslovenska Da si bomo za vedno na jasnem! ideja

Nastanek jugoslovenske države, je bila nujna posledica težnj posameznih delov naroda, ki je bil razdeljen skozi stoletja med tuje države. Dolga in težka je bila ta pot. Toda narod je vztrajal, veroval in upal, dokler ni dočkal tako težko priborjene svobode in zedinjenja. Svoboden in enakopraven je stopil v novo obdobje svoje zgodovine. Z vso vnemo je začel graditi svojo narodno državo in kmalu dokazal svetu, da je te svobode vreden in zmožen lastne vlade.

Ona gonilna sila, ki ga je vodila od zmage do zmage, ki je ustvarila iz podložnika gospoda, iz hlapca gospodarja, pa je bila jugoslovenska ideja. Največji in najboljši duhovi naroda so bili pripadniki in poborniki te ideje. V njej so videli uresničenje svojih idealov, videli so, da se bomo ohranili le s pripadnostjo k tej ideji. Za njo so žrtvovali vse, padali, umirali in krvaveli so na bojnih poljanah najboljši sinovi naroda.

Po težkih borbah in trpljenju je bila Jugoslavija ustanovljena in zedinjena. Ne za zeleno mizo, v krogu diplomatov, ampak z orožjem v roki si je priboril Jugoslovan svojo svobodo. Toda za prvimi leti navdušenja in skupnega nesebičnega dela so se pokazale razpoke, ki so postale nevarne.

Razlike, ki so nastale med posameznimi deli naroda, tako na kulturnem, prosvetnem, kakor gospodarskem področju so se začele večati. Strojene so bile napake tako z ene kakor druge strani.

Živeli so še vedno sredi svetovnonazorskega boja prejšnjega stoletja. Niso pa videli okoli sebe dejstev, niso spoznali, da se razlike, ki so bile plod tisočletnega suženjstva ne dajo kar čez noč odpraviti. Šli so molče in z zaprtimi očmi preko njih. Jugoslovenska ideja je bila monopolizirana, potegnejna na ulico in v posameznih razdobjih celo potisnjena v ozadje.

Tudi danes se zdi, da je jugoslovenska ideja poteptana. Danes, ko se njeni pripadniki

pa živi naprej, z nezmanjšano silo v dušah mladine, ki vidi v Jugoslaviji svoj življenjski ideal, v njeni izgraditvi pa svojo življenjsko nalogo. Ta mladina veruje v Jugoslavijo, v njeno poslanstvo in njene naloge. Saj živi preko dva miliona Jugoslovanov še vedno izven svoje nacionalne države in vidijo v njej svojo edino rešitev. Mladina ve, da bo poslanstvo Jugoslavije šele tedaj izpolnjeno, ko se bodo vrnili v njo vsi!

Zato jugoslovenska ideja ne more biti nikdar prevara, nikdar laž, ampak samo konstruktivna sila večnega prirodnega zakona, da iz malega nastane veliko, iz slabega močno.

Mi vsi vemo, kakšna stremljenja vladajo zadnje čase pri nas. Vsaka izmed političnih skupin pravi, da ima izdelan program glede nove ureditve države, toda nobena ne pove konkretno in tudi ne zavzame konkretnega stališča do tega problema ter se vsaka lovi po zraku in prepušča, da bo čas sam prinesel v sebi vso rešitev osnovnega problema obstoja naroda ter posredno tudi države, ne glede na to, ali bo to pozitivno ali negativno rešenje tega vprašanja. Dvomimo, da bi bilo to pravilno postopanje.

Vse to ustvarja neko psihozo nesigurnosti. Tako so že marsikateri začeli pošteno dvomiti o tem, da še obstoja neka pripadnost k jugoslovenskemu narodu. Najbolj žalostno pa je to, da tej psihozi časa in zmotnega naziranja podlegajo mladi ljudje in sami sebi postavljajo dileme, ki za nje sploh ne morejo več obstojati. Da obstojajo take dileme še pri starejši generaciji, temu se ne smemo čuditi, saj so še vedno polni miselnosti, ki nima nobenih pravih korenin v narodu, njegovem bodočem življenju in izživljanju. Vendar pa mi mladi tako miselnost odklanjamo in jo smatramo za zmotno.

Tako so nam že od mnogih strani stavili vprašanje, kakšno stališče bomo zavzeli mi in kakšno bo bodoče pisanje »Naše volje« z ozirom na porajajoče se dejstvo v reševanju našega notranjega narodnega problema.

Mi nismo vezani ne na levo ne na desno, zato nam tudi ni težko odgovoriti na stavljeno vprašanje! Mi smo že v prvi številki tega letnika »Naše volje« sponirali, da bo prišlo do stavljanja nekaterih dilem in smo že tedaj, kljub temu, da se je še vse kazalo v nekaterih obrisih zavzeli do tega določeno in odločno stališče, da mi ostanemo kljub vsem morebitnim spremembam pri načelu narodnega in državnega edinstva ter da se ne odpovedujemo jugoslovenski miselnosti pod nikakršnimi okolnostmi in da hočemo še pojačati delovanje v tej smeri, ker smo bili prepričani in smo, da je zopet nastopil čas, ko mora mladina nastopiti s svojim idealizmom v obrambo za narodovo bodočnost in eksistenco.

Tedaj smo dejali: »Zavedamo se, da je danes najtežje nam mladim, ko gledamo položaj v nas in okoli nas. Vsa pozitivna stremljenja se morajo razbiti ob trdosti trenutnega ugodja ter koristi, osebni ambicioznosti, ne glede pri tem, kakšne posledice bo to početje prineslo v daljnji in bližnji bodočnosti.« Tako gledamo položaj še danes in s tem je tudi zavzeto naše stališče, ki ostane vedno neizpremenjeno. To pa ne delamo iz kake kljubovalnosti ali otročje trmoglavosti, temveč iz globokega prepričanja, da je to naše stališče edino pravilno. To je že dokazala zgodovina in smo tudi trdno prepričani, da bo še tudi dokazala v bodočnosti.

Za nas ni jugoslovenstvo nekaka konjunkturalna fraza, niti fraza nekega »imaginarnega« izživljanja. Za nas ni to neko utapljanje manjšega dela našega naroda v drugem večjem delu. Za nas ni jugoslovenstvo nobena negacija kakega dela naroda. Ono je priznanje vseh v pravilnem in harmoničnem izživljanju vseh. Jugoslovenstvo je zato za nas sinteza vseh pozitivnih nacionalnih, kulturnih in socialnih vrednot vseh delov naroda, ki jo naj izvrši evolucija.

Jugoslovenstvo je za nas polna vsebina naše države! Če ji odvzamemo to njeno vsebino, tedaj smo ji izpodkopali one temelje, na katerih je bila zgrajena.

Zato sprejemamo preureditev države samo kot novo upravno razdelitev, odklanjamo pa, da bi ta upravna razdelitev služila v podčrtavanje nekaterih zgodovinskih individualnosti.

To je naše stališče, ki je dokončno in neizpremenljivo ter je za nas tudi končano o tem vsako razglabljanje.

Voljaši, širite svoj list!

Naše dolžnosti, naš cilj . . .

Ne eden izmed nas sam, pa naj dela za se ali v društvu, ampak s splošnim zaupanjem, podporo in s skupnim nastopom bomo rešili svojo dolžnost in to ne samo za svojo osebno korist, ampak za ves naš narod! Kaj nam je potrebno za ta namen? Več stvari: povezanost v posameznih društvih, povezanost med vsemi nacionalisti, uvidevnost članov do vseh (sloga!) in glavna je ona vez, ki nas veže z vsem narodom. Naše delo pa mora imeti osnovni temelj v poštenju, pravičnosti in požrtvovalni ljubezni do bližnjega!

Mi smo jugoslovenski nacionalisti in nič drugega. Mi bomo vodili narod in mu dajali tudi smernice in načela. Naša načela morajo biti takšna, da jih bo ves narod vesel, tudi nasprotniki naše nacionalne-idealne ideje. Danes so časi resni in neumno je poudarjati to in ono stvar: nas pa je več kakor onih. Take in podobne trditve, ki so zgolj politične fraze političnih šefov, so kljub današnjim časom in splošnim razmeram prepogoste v mestu in na deželi. Zavedajmo pa se tudi, da so na različnih straneh različni ljudje, torej tudi zmerni. Moje mnenje

ustvarjali res pravi ljudje, recimo od več strani. Taki ljudje lahko stavijo predloge, jih sporazumno proučijo in izenačijo. Ona načela, ki niso v skladu z večino naroda se izločijo in mesto njih se stavijo nova, zmernejša.

Pravijo, da sprava ni mogoča. Vzemimo pa dva moža, ko se vedno prepirata zaradi neke smreke, čigava je. Ali nista dve različni struji podobni tudi onim dvem možem? Med obema netovarišema vladajo prepiri, ki so škodljivi njima samima in še najbolj njihovima družinama. Prav tako je med vodstvom obeh strani, a največjo škodo trpi narod pri tem. Poudarim naj, da so mi pred očmi struje, ki delajo le z eno plastjo narodnega telesa in da izključujem tu sodelovanje idealnih, poštenih načel z materialističnimi in našemu narodu popolnoma nasprotnimi strujami, tako v javnem življenju (gospodarstvo, prosveta, kultura etc.) in zasebnem (osebna svoboda, vera). — Med dvema možema se prepir lahko poravnava na miren način tako ali tako, če imata oba dobro in pošteno voljo. A pri narodu? Težko je morda vprašanje in še težji odgovor za one, ki gledajo pesimistično. Jaz sem v tem oziru optimist za enkrat, torej verujem, da je vse to mogoče. Recimo, da sta se ona moža sporazumela že zaradi katerekoli stvari, ki je prišla med njiju. Toda kaj bi moralo priti med različne narodne plasti, da bi postale eno? Zopet imejmo za nazaj in za naprej pred očmi idealno sporazumljenje narodovih množic in ne papirnatih pogodb o bratskih sporazumih na separatističnih podlagah. — Kaj bi moralo biti ono čudo? Nič drugega kakor več volje in moči. Zgodovina sama nas uči, kaj je nesloga, kaj je za državo, če izgubi svojega dobrega vladarja itd. Vsi ne bodo nikdar zadovoljni. V narodih neprestano vre in kipi. Narod je večkrat podoben razvijajočemu se fantu v pravega moža. Zato taki pretresljaji in razburjanje. Vprašujemo vas, ali je tako vrenje dobro za narod ali ne? Dobro je in ni. Če se bo začelo pravo delo, je dobro, da vre, če pa ne, je narod v smrtni nevarnosti. Kaj je treba, da se poleže burja kipečih duš v narodnih telesih? Žrtev? Da, žrtev, ki idealno vodijo narod v besedah in dejanjih. Kadar se dela za narod, se ne sme gledati na materialne koristi posameznikov, pač pa moramo v blagor svojega jugoslovenskega naroda tudi umreti, če bi bilo treba!

Dejstvo je, da je mogoče povsod napredovati in da bi vse, kar storimo, mogli izvesti prav tako drugače, a morda tudi boljše.

Tudi enostavna misel vendar vedno ne pride vsakomur na um. Težko je, da bi bila kaka stvar v stvarnem stanju tako izvrstna, da bi bilo njeno poboljšanje popolnoma nemogoče. Tam, kjer se godi tako, da se vidi napredek, pravimo, da je pravkar dokončano dopolnjenje povzročilo zastoj stvari, ali še preje, tudi v javnem življenju glavna ovira — **zadovoljstvo**. Zadovoljstvo je ono težko svinčeno pokrivalo, ki ga je treba vse prej odstraniti, da ne bi samo glave nosili laže in bolj ponosno, ampak, da bi tudi svobodneje mislili. Kar dosežemo, še ni vse. Boljše kakor zadovoljstvo, je »večno nezadovoljstvo«: vedno moramo brskati še dalje in kamorkoli smo dospeli, to nas naj ne ustavlja, ker vedno imejmo v mislih, če bi mogoče vendar to ne moglo biti še drugače in boljše. Kadar bo dal narod našemu pozitivnemu prizadevanju in delu priznanje, ki se bo javljalo v splošnem pozitivnem zadovoljstvu vseh slojev, tedaj bo naše delo v glavnem dovršeno. Delo pa bodo morali zanami nadaljevati in ga še izboljševati.

Zato naj bo v vsakem društvu tekma vseh proti vsem! Idealno nacionalno mišljenje je visoka in lepa stvar, zato jo je treba neprestano proučavati in spoznavati. Pri vsem delu je treba le več odločnosti in volje! Treba je več idealizma in žrtvovanja! Ni dovolj neko dobro in pošteno idejo le sprejeti, treba jo je tudi prilagajati

goditi vsem našim težnjam, prilikam, a glavno — narodu. Gledati moramo, da se v vsem razumemo, ker to nas druži in krepi.

Toda kar nas pri vsem mora siliti in neprestano voditi dalje, je misel, da nikakor ne gremo v boj sami in samo za sebe, ampak, da mora začeti z nami tekmovanje ves naš narod in da od njegovega dela zavisi napredek, blagostanje in vsa naša skupna jugoslovenska bodočnost! Treba je resnega dela! Vsa zgodovina vsemirja na splošno in človeštvo je samo na sebi »večna« borba za življenje in obstanek, v katerem izgine in podleže vse, kar ni sposobno za življenje in kar je celoti napoti, zapušča pa samo svojo sled, v besedah, tako knjige; pravimo jim zgodovina. To je splošno izkustvo, zakon, ki ga je odkrila naša doba in ga jasno izrazila. To je zakon, katerega se ne more krotiti s prošnjami in ne s samoprevarami, in njemu so podlegli drobni in močni stvori v domovini, podlegli so mu najmočnejše enote in nekoč slavni narodi, ker so prišli v nasprotje z duhom »večnega« gibanja in napredka, a često tudi z duhom novega časa, zlasti še, ko se je k vsemu pridružila še vse-splošna pokvarjenost notranjega življenja. To vse dokazuje, da nobena, tudi ne najslavnejša preteklost, ampak samo zdrava in delavna sedanjost jamči narodom bodočnost, da gredo nazaj, če ne naprej, da zjutraj izumirajo in da splošni tok dogodkov odstranjuje s pota samo ono, kar je že tako izrabljeno, kar nima več vrednosti v splošnem življenju.

Manjši narodi morajo biti marljivejši in morajo več paziti na zdravi razvoj in napredek. Pri malih narodih se zastoj laže in hitreje razširi po vsem telesu, a pri velikih more dolgo trajati, preden izbruhne slabost in obvlada zdravo življenje. To nam naravno kaže, da smo bolj oprezni in živi za naše delo. Vemo, da nobena zunanja moč, nobena stvarna in surova sila sama po sebi ne uničuje narodov. Vemo pa, da je zato življenje naroda, dokler se razvija na svetlosti resnice, dobrega in splošnega napredka, v tem smislu neranljiv in da ga ne morejo primagati nobene temne sile, laž in nasilje.

Bratje, naša naloga je ohraniti narod v oni vsestranski hrabrosti, ki ne dopušča narodom

sploh kako ponižanje ali propad. Očuvati ga moramo v oni tradicionalni slavi in veličini, ki sta tako ovekovečili nas in našo zgodovino. Ne dopustimo, da bi pokvarjenost in zastoj sploh začela na narodu svoje delo. Naše delo mora biti vsenarodno, prežeto z idealizmom; močjo in voljo od čilega in neumornega duha. Bratje! Držimo se na katerikoli način, način pravice in poštenja je pravi. Naš red naj bo res vojaški. Preje pa je treba sposobnih in pripravljenih ljudi. Kdor hoče, da v ojni brani svoj narod, ta mora že v miru stati na straži proti vsaki podlosti, ki bi se hotela zajesti v naše narodno, v srcu in na duši tako dobro in čisto telo! Prehajam h koncu; delajmo res tako, da bomo prerodili vse narodne tokove, da se bodo zlili v eno skupno, duhovno in telesno nerazdružljivo reko, ki bo napajala naša pokolenja in jim dajala ime in slavo.

Povem vam, delo, ki je pošteno in idealno, pa če tudi bi trpeli pri tem največje krivice in preganjanja, bo imelo uspeh, če ga bomo izvrševali z vero v Boga, kralja in narod. Treba nam je več intenzivnejšega, globljega dela in ne pohajkovanja, treba nam je več upanja in vere za naš veliki cilj. Kamorkoli potujete, hodite, kjerkoli ste, glejte le narod. Ali ne veste, da ste njegovi sinovi, da nas narod živi, četudi smo kdaj lačni? Ne učite se od meščanstva, gizdalinstva, učite se od preprostega, a številnega naroda! Poslušajte ga, čitajte njegove misli o vsaki stvari, spoznavajte njegovo odkritosrčnost in mu dajte prav, lepo in složno ga poučujte. Iz narodovih misli, želja in tožb se učite kovati načrte. Edino preprosto, nemestno ljudstvo je še ohranjenö v vsej oni čilosti, nepokvarjenosti in zdravju, kar mu je dano od Boga. Nikjer ne pretiravajte, posvetujte se z vsakim z lepo besedo in dejanjem! Vsako strankarstvo se mora odpraviti, dobiti moramo novih, mladih idealnih moči, ki bodo delale le za veliki vsenarodni pokret, ki bo moral zlasti v sedanjih časih prevevati vse narodne množice res v idealizmu, ljubezni in pravičnosti. Kličem: vstanite idealisti, čas je že, prerodite veliki jugoslovenski narod z vero v Boga, kralja in narod!

Na zapadu nič novega . . .

Šestmesečna tišina na zapadni fronti, kjer si v potrpečljivem čakanju stojijo nasproti milijonske armade Francije, Anglije in Nemčije, globoko zarite pod zemljo in zavarovane z najtežjimi betonskimi ploščami, je morda za marsikoga presenečenje, posebno še, če se spomni na hrupno prvo polletje v svetovni vojni, ko so nemške armade v brzih pohodih strle Belgijo, vrgle Francoze daleč nazaj in že mesec dni po vojni napovedi bojevale odločilno bitko na Marni.

In vendar menim, da nam prav svetovna vojna daje poglobljeno oporo za raziskavanje vzrokov, zakaj se na zapadu nihče ne gane. Po bitki na Marni se je namreč kmalu začela rovska vojna. Sovražnika sta najprej skušala drug drugega obkoliti na prostem zapadnem krilu in ta tekma se je na morskimi obali končala. Izmučeni so se potem nasprotniki zarili v zemljo. Zgradili so podzemeljska stanovanja, izkopali jarke, napravili prsobrane, razpostavili strojnice in položili pred jarke široke pasove bodeče žice. V teku let so se položaji vedno bolj izpopolnjevali, nastala so betonska strojniška gnezda, betonski podstavki za topove, fronta se je raztegnila v širino in tvorila cel sistem vzporednih in zveznih jarkov.

Ker manever na krilih ni bil več mogoč, je ostal kot edina možnost prodor. Ta prodor so poiskovali zavezniki izvršiti v letih 1915 — 1917 petkrat, Nemci pa šele leta 1918, ko je Luden-

dorf izvršil proti zaveznikom pet ofenzivnih sunkov. (Borb okrog Verduna l. 1916 ne moremo šteti v to vrsto, ker Falkenhayn prav za prav ni hotel prodreti, ampak napraviti iz Verduna nekak »mlin« v katerem bi žmlel francosko vojsko »do zadnjega moža«). Kako so se vršili ti prodori in kakšni so bili njihovi rezultati?

V poglavitnih obrisih so vse ofenzive potekale nekako tako-le: Artiljerija je besno obstreljevala sovražne postojanke nekaj dni, da napravi pot čez bodečo žico in razbije strojniška gnezda. Nato je prenesla svoje udejstvovanje v ozadje sovražne fronte, da z zapornim ognjem prepreči dohod rezervnih čet in da nevtralizira sovražno artiljerijo. V istem času je prešla pehota v napad. Branilci so skočili iz svojih podzemeljskih lukenj, kamor jih je pregnal topniški ogenj, k strojnicam in kosili vrste napadalcev. Ti so dostikrat zavzeli prvo, morda tudi drugo linijo, potem je artiljerijska podpora prenehala, branilec je dobil vedno novih rezerv in njegova artiljerija je sipala granate v napadalceve čete ter z zapornim ognjem branika dostop rezervam. Vojaki so se ukopali, napadalec je pridobil nekaj km² ozemlja, nekaj sto ujetnikov in par ducatov topov, plačal pa vse to z ogromnimi izgubami v moštvu.

Evo nekaj primerov:

L. 1915 so pomladi napadli Francozi v Champagne-i, in v Artois, Angleži pri Ypru, jeseni

Francozi spet v Artois-u in v Champagne-i in Angleži pri Loosu. Rezultat: zavezniki so pridobili nekaj brezpomembnega ozemlja in izgubili 1.300.000 ljudi. Nemške izgube so znašale istega leta na zapadu 500.000 mož.

Med najtragičnejše bitke v svetovni vojni sodi angleška ofenziva v Picardiji l. 1916. Napad, ki so ga na jugu podpirale nekatere francoske divizije, je bil usmerjen na obeh straneh reke Somme proti mestoma Péronne in Bapaume (»bitka na Sommi«). Smoter ofenzive je bil proboj najmočnejših postojank na svetu. Velikanske priprave so onemogočile presenečenje. Po dolgotrajni artiljerijski pripravi je 1. julija prešla pehota v napad. Globoko v svojih rovih je čakala nemška infanterija konca peklenškega bombardiranja, potem pa se zagnala k strojnjam in Angleži so padali v masah. Vendar jim to ni vzelo poguma, tu in tam so zavzeli prednje nemške linije. (Najdalje so prišli Francozi, ker so na njihovem sektorju Nemci pričakovali le demonstracijo). Angleške izgube so bile ogromne. (8. divizija je n. pr. od 8500 ljudi izgubila preko 5000. Nekateri bataljoni so izgubili vse oficirje). Borba se je potem na tem odseku razvijala v večjih in manjših spopadih do konca novembra in ko so bili nemški jarki bolj in bolj razbiti, so bile izgube bolj sorazmerne. Ob zaključku bojev so Angleži imeli okoli 300 km² brezpomembnega ozemlja več, a 400.000 ljudi manj. Nemci so izgubili v borbah z njimi 230.000 mož. Na bojnih poljanah okrog Somme je pokopališče Kitschenerjeve armade, najboljša, kar jih je kdaj Anglija postavila. Sestojala je namreč iz samih prostovoljcev.

Aprila l. 1917 je udaril Nivelles na Aisne-i. Bil je trdno pričnan, da bo uspel in najkasneje v 48 urah predril nemške linije. To zaupanje je vcepil tudi vojakom. Neuspeh je bil posebno težak zato, ker so čete izgubile vero v svoje vodstvo. Cele divizije so se upirale, devet mesecev je bila francoska armada neuporabna za večje akcije.

Istega leta so skušali v Flandriji odrezati Nemce od morja. (»bitka pri Paschendale«). Šestnajst dni so bruhali angleški topovi ogenj na nemške postojanke, zelo dobro utrjene in razčlenjene v globino. Seveda je napadalec zavzel prve linije. Potem pa je obtičal. Mesece

in mesece so trajali boji. Tudi nebo se je izdatno vmešalo v zadevo. Dež, dež, dež. Že itak blatna zemlja se je izpremenila v blatno močvirje. Z muko se je vlekla pehota po njem, omahovala od ene luknje, polne vode, do druge. Tovorna živina se je pogrezala, topništvo je obtičalo. Tudi tanki so bili uporabljeni in so se zadušili v blatu. Vendar je bila Anglija pričarana, da zmaguje. Haig je spretno mobiliziral ves tisk. Šele pozneje se je izvedeli vsa resnica: Angleži so izgubili 400.000 mož, Nemci polovico manj. Stratičnega uspeha ni bilo nobenega.

Sedaj so se zavezniki izčrpani umaknili v obrambo in iniciativo so prevzeli Nemci. Marsikaj so se naučili iz napak svojih nasprotnikov. Tako so n. pr. raje samo nekaj ur, a takrat z vsemi razpoložljivimi sredstvi vršili topniško pripravo. Nemška pehota je predrila zavezniške linije a kmalu je napad obtičal. Artiljerija ni mogla dovolj naglo slediti in nobenih edinic ni bilo na razpolago, ki bi prodor izrabile in razširile. Velike krpe osvojenega ozemlja, nobenega stratičnega uspeha in preko 650.000 mož izgub — to so bili edini rezultati petih ogromnih ofenzivnih sunkov. Kar niso zmogli de Joffre, ne Nivelles, ne Pétain, ne French in ne Haig, to je dosegel Ludendorff: uničil je moč nemške armade.

Svetovna vojna je dokazala, da utrjenih postojank pri približno enako močnih nasprotnikih ni mogoče uspešno prodreti. Koncem koncev je napadalec tisti, ki izgublja — čeprav pridobiva ozemlje, ujetnike in trofeje. Uspešen napad je mogoče izvršiti samo z veliko številčno, moralno ali tehnično premočjo. Francozi so n. pr. razbili 20. novembra 1917 nemško fronto pri Cambrai-ju v vsej globini s tanki. (Zavezniški generali pa so imeli v tanke tako malo zaupanja, da ni bilo skoro nikakih rezerv pri roki in je prodor ostal neizrabljen). Prav tako so pred nedavnim Rusi prebili Mannerheimova črta z veliko številčno premočjo in z uporabo najtežje artiljerije, ki je Fincem manjkala. Če premoči ni, jo je treba upostaviti ali pa manevrirati na bokih. (Angleži so sedaj s svojo »marlarsko« zavlačevalno politiko izgubili ugodno priliko, da napadejo Nemce s Skandinavije v bok. Ostal bi jim še južni bok na Kavkazu).

Kako je gledal Masaryk Rusijo!

Zame je bil, kakor že omenjeno, boljševizem v tem času predvsem vojaški problem, to je, kakšen bo njegov odnos do naše armade; toda razume se, da sem zasledoval boljševiško gibanje tudi s sociološkim zanimanjem. Že davno sem opazoval delavsko in socialistično gibanje po vsej Evropi in pri nas doma in tako je nastala moja kritika marksizma. Ko sem se bil ukvarjal s študijem Rusije, sem od vsega početka zasledoval Leninovo smer; ko sem pa prišel za vojne v Petrograd, sem opazoval začetke njegove revolucijske propagande. Pod boljševiškim režimom sem preživel potem skoraj pol leta, videl sem ga v zarodkih, ga zasledoval, ko se je razvijal.

Tu ni prostora, da bi razpravljali o boljševizmu; o njem povem le toliko, kolikor je za moje nadaljne pripovedovanje potrebno; zaradi mojega stališča do boljševikov je mnogo ljudi bolela glava, torej ga tudi iz tega razloga pojasnim.

Kar se principa tiče, ne smatram komunizma za socialni in socialistični ideal, če se pod komunizmom razume popolna gospodarska in socialna enakost. Normalno stanje družbe se v političnem in socialnem pogledu ne da uresničiti brez močnega individualizma, to je, brez svobodne iniciative posameznikov, in to pomeni

praktično tak režim, ki omogoča razvoj različnih fizično in duhovno po naravi neenako nadarjenih individualnosti. Enak je položaj vsakega individua v družbi, neenaka je njegova okolica; posameznik zna najbolje, po lastnem spoznanju, uporabiti svoje lastne sile in sile svoje okolice; če odloča o človeku drug človek in ga vodi, nastane nevarnost, da ne bo temeljito in v polni meri izkoristil vseh sil tistega, ki ga vodi. To se vidi povsod, tudi politično v vseh oblikah vlade, kjer se je razvil močnejši centralizem; in komunizem je ravno centralističen. Zlasti boljševiški centralizem je zelo strumen; to je abstrakten režim, deduciran iz teze in nasilno izvajan; boljševizem je absolutistična diktatura enega in njegovih pomočnikov; boljševizem je nezmožljiv in inkvizitorski in prav zaradi tega nima z znanostjo in znanstveno filozofijo nič skupnega; znanost je kakor demokracija brez svobode nemogoča.

Jaz smatram dosledno in pravilno izvajano demokracijo, ne le politično, pač pa tudi gospodarsko in socialno demokracijo, za stanje družbe, ki je našemu času in precej dolgi bodočnosti primerno in zaželeno. Kapitalistični, gospodarski in socialni režim je nepopoln zaradi svoje enostranosti; kapitalizem omogoča sicer mnogim — ne vsem! — individualno iniciativo, pod-

jetnost in produktivnost, toda razdelitev ustvarjenih vrednot, njih prisvojitve se ne ravna po produkcijski sposobnosti, pač pa po pravilih prisvojevanja tujega dela in njegovega dobička. Praktično pomeni demokracija znosno neenakost, kar najmanjšo in vedno bolj se zmanjšujočo neenakost. Seveda, to je lahko reči, toda izvede se lahko na različne načine. Zaradi tega tudi je in more biti mnogo sistemov komunizma.

O vsem tem nas poučuje tudi ruski eksperiment in njegov nagli razvoj in znatne izpremembe.

Leta 1917 prav za prav ni šlo Leninu za to, da bi v Rusiji uresničil načela in ideale komunizma, pač pa da bi uporabil Rusijo za to, da bi te ideale uresničil ali vsaj pospešil v Evropi. O tem je Lenin često povedal svoje mnenje; toda motil se je, ker je bilo njegovo naziranje o stanju v Evropi, kakor tudi v Rusiji, napačno. Njegova zgodovina filozofije je bila zgrešena. Že Marx in Engels sta se motila v svojem pričakovanju in prerokovanju definitivne revolucije, Lenin in njegovi privrženci se niso dali od tega odvrniti in so znova čakali na svetovno revolucijo. Kdaj? Kje?

Kar pravi Marx po Feuerbachu o religioznem antropomorfizmu, velja tudi v socialnem in političnem področju; človek si ne ustvarja po sebi ne nadzemlskega neba, pač pa tudi zemeljskega, bodočega. Rusi so nesposobni izvesti marksistični komunizem; kot celota so še preveč nekulturni in od carizma pokvarjeni, da bi razumeli in izvajali Marxove nazore o komunizmu kot definitivnem štadiju dolgega zgodovinskega procesa. Kar so Lenin in njegovi ljudje izvedli, niti ni moglo biti komunizem, kvečjemu komunistične malenkosti; kot sistem je bil to primitivni kapitalizem (agrarni) in primitivni socializem pod nadzorstvom primitivne države, ki je nastala iz anarhističnih enot, ki so se izluščile iz prav tako primitivnega carističnega centralizma. Ruski primitivizem sploh — masa analfabetskih, v svojih kočah izoliranih kmetov, pomanjkanje komunikacije, propad armade in birokracije zaradi izgubljene vojne, zlom carizma in cesaropapizma, izgubljenost političnih strank in stanov — vse to je omogočilo energičnemu samozvancu boljševiški prevrat v glavnih mestih in vlado neznatne, toda organizirane manjšine.

Pogreške in nedostatke socialnega in političnega antropomorfizma je bilo videti povsod; na odgovorna upravna in vojaška mesta so prihajali po večini mladi in neizkušeni, strokovno neizobraženi ljudje. Boljši med njimi so se trudili, da pač nekako izpolnijo svojo nalogo; iskali so in iznašli, kar je bilo že davno znano in je eksistiralo; mnogi pa so svoj položaj zlorabljali in izkoriščali v svoje osebne namene. Kdor se mora šele učiti spoznavati številke in računati, ne more uporabljati integralnih računov. Če Lenin sam tako često priznava, da delajo napake in da se morajo učiti, je v tem nekaj ruske poštenosti, ali hkrati obtožba: danes ni treba v nobeni stroki, niti v administraciji in politiki, abecede šele znova in samostojno iznajti. Brezštevilne improvizacije so s svojo nesistematičnostjo tvorile boljševiški sistem. Boljševiška polizobrazba je hujša kot nobena izobrazba. Boljševiška diktatura izvira iz enkriticne, popolnoma neznanstvene nezmožljivosti; režim, ki se boji kritike in priznanja mislečih ljudi, je eo ipso nemogoč.

Pomanjkanje kulturnosti, ta čudni primitivizem, se kaže tudi v oficialnem prevzemanju vseh gorostasnosti tako imenovane moderne umetnosti.

Tudi v upravi se je maščeval nepravilni marksistični nazor o ideologiji države, katere organizaciji in upravi niso marksisti nikdar posvečali dovolj pažnje in študija, ki so ostajali

pri anarhizmu (astatizmu) in so poudarjali absolutno primarnost gospodarskih razmer (ekonomski in histordični materializem). Ta marksistični materializem je godil ruski pasivnosti — ni jim bilo treba ex thesi skrbeti nič za drugega, kakor za kruh! Država pa, literatura, znanost, filozofija, šola in vzgoja, narodno zdravje in nrvnost, skratka vsa duhovna kultura ni dana z gospodarskimi razmerami, pač pa mora

biti poleg njih z delom pridobljena: in kultura zasigura in omogoča tudi gospodarski razvoj in — kruh.

Rusi in tudi boljševiki so otroci svojega carizma; ta jih je stoletja vzgajal in oblikoval. Znali so se otresti carja, ali carizma se niso otresli. Imajo carsko uniformo, čeprav jo nosijo narobe, in kakor vemo, zna Rus tudi čevlje nositi narobe.

(Dalje)

Procházka Jože:

Telesna vzgoja severnih bratov

Telovadne učitelje so vzgajali v državnih telovadnih tečajih, kjer so dobili znanstveno utemeljeno osnovo za pravilno telesno vzgojo. Do leta 1927 je obiskalo te tečaje že 33.634 tečajnikov, od katerih je bilo 72 odstotkov učiteljev, ostali pa so bili voditelji telesno vzgojnih društev. V letu 1927 je bilo na primer 67 tečajev z 9748 udeleženci in nato je bilo vsako leto po nekaj tisoč tečajnikov.

Telesna vzgoja je obvezna prav tako na srednjih in njim enakih šolah. Je pa šele v razvoju, ker pod Avstrijo ni bilo zanj ugodnih pogojev. Urejajo se telovadnice, telovadišča in igrišča, taborišča. Uvajajo se »srednješolske igre«. Prve so bile že l. 1921 druge 1926 ob vsesokolskem zletu v Pragi. Udeležilo se jih je 172 šol s 14.251 dijaki; tekmovalo pa je 430 vrst in 606 posameznikov. Prav tako se vrše leto za letom še pokrajinske in krajevne igre ter tekmovanja.

Profesorji telovadbe se vzgajajo na univerzah, kjer je priključen naravoslovni fakulteti še *Telovadni oddelek*. Študij traja 6 semestrov. Ti oddelki so začasno nadomestili za visoko šolo telesne vzgoje.

Za telesno vzgojo šolske mladine skrbe še posebne »zdržbe za gojenje iger češke šolske mladine«, združene v »Zvezi združb in prijateljstva za igre an telesno vzgojo mladine na prostem.« Za telesno vzgojo in okrepitev med počitnicami pa skrbe mestne, krajevne in pokrajinske združbe, povezane v »Deželni počitniški skrbi na Češko, Moravsko in Šlezijo.« Mladino pošiljajo predvsem v taborišča, na morje in podobno. Leta 1927, so imeli na primer 11.503 otrok v taboriščih doma in 2354 ob morju. Okrajna središča dopolnjuje vse to se z vzgojo staršev, z ustanavljanjem jasli, dnevnih zavetišč, lutkovnih gledališč, čitalnic, igrišč in podobnim.

Za visokošolce telesna vzgoja ni obvezna. Ustanovili pa so zanje v Pragi, Brnu in Bratislavi »*Osrednja visokošolskega sporta*« z oddelki v vseh večjih mestih. Vodijo jih lektorji z že omenjenih telovadnih oddelkov na univerzah, podpira pa jih ministrstvo šolstva in narodne prosvete. Sredstva so telovadba, sport, ritmika, igre, turistika, taborenje, pa tudi telesno delo. Članstvo pa ni omejeno izključno na visokošolce.

V letu 1930 je štel praški VS 7000 članstva (700 žen) pod vodstvom 700 prostovoljnih voditeljev, 15 asistentov in 3 plačanih voditeljev. Brnski je imel 800 in bratislavski 150 članov. Izdaja tudi nekaj časopisov in knjig.

Telesna vzgoja je podrejena več ministrstvom. *Ministrstvo narodnega zdravja in telesne vzgoje* ima svoj odbor za telesno vzgojo, ki izdaja s pomočjo »posvetovalnega zbora za telesno vzgojo« naredbes in smernice za telesno vzgojo odraslih in mladine izven šole.

Ministrstvo šolstva in narodne prosvete skrbi samostojno za telesno vzgojo šolske mladine.

Ministrstvo socialnega skrbstva ustanavlja predvsem počitniške kolonije.

Ministrstvo narodne obrambe je skrbelo za telesno vzgojo v svojem področju.

Ča pregled nam daje sliko pestrosti in tudi razcepljenosti telesno vzgojnega delovanja, kar ima tudi svoje slabe strani. Zato so že takoj prva leta poudarjali potrebo, doseči skupno osnovo, na kateri bi se moglo to delovanje osredotočiti, ali pa, s katere bi se vsaj enotno gledalo nanj in ga usmerjalo. To je v prvi vrsti naloga države. V tej smeri imamo dva poskusa.

1. Omenili smo že »*Posvetovalni zbor za telesno vzgojo*« pri ministrstvu narodnega zdravja in telesne vzgoje v Pragi. Ustanovljen je bil 1920. leta, reorganiziran pa v letih 1935—1937. Posvetovalni zbor je ustanova, ki združuje vse telesno-vzgojne združbe v državi. Po zakonu ima pravico in dolžnost presoditi vsa osnovna in organizacijska vprašanja, potrebe in načrte, predloge v zadevah telesne vzgoje. Podaja pa tudi lastne nasvete in predloge. Njegova glavna naloga je ustvarjati osnovo za telesno vzgojno delovanje ministrstva.

V zboru je zastopanih 33 uradov, korporacij in združb. Delo se vrši v skupnih sejah, zlasti pa v delu komisij, ki jih je osem in več subkomisij.

Posvetovalni zbor rešuje osnovna vprašanja, pa tudi trenutna, drobna vprašanja, ker je v vednem stiku z telesno vzgojnim življenjem v šolah in zasebnih združbah.

2. Takoj v prvih letih so razne telesno-vzgojne združbe izrazile zahtevo po osrednji državni visoki šoli za telesno vzgojo, ki bi zbirala razcepljene moči. Kmalu so se začele priprave za ustanovitev take šole, ki pa so se radi vmešavanja dnevne politike in drugih sil zavlačevale iz leta v leto. Tako je poslanska zbornica šele marca 1935. leta sprejela zakon o ustanovitvi »*Tyrševega državnega telesnovzgojnega ustava*«, katerega naloga naj bi bila »zasledovati in pospeševati telesne in nrvne odpornosti in brambne sposobnosti vseh državljanov.« Imenovali so to visoko šolo za telesno vzgojo po Tyršu; s tem so poudarili, kakšen duh naj v njej vlada, priznali pa so tudi, kakšne zasluge ima Tyrševo sokolstvo za narod.

Šola pa še ni popolnoma urejena. Zaenkrat so ji prideliili telovadne oddelke univerz.

3. V novih razmerah, ko so se vse narodove moči zbrale, se je zopet načelo vprašanje enotne telesnovzgojne organizacije, za katero so se v nemali tudi že prej. V težkih časih so se glavne tri združbe, Sokol, Orel, DTJ združile v »*Zvezo državljanske pripravljenosti*«, ki je enotno usmerjala delo vseh treh združb. Po razpadu republike pa so se začeli razgovori po zlitju v eno združbo. Medtem ko je bila zveza DTJ temu precej naklonjena in so se že posamezna društva v celoti včlanila v Sokola, je zavzel Orel temu nasprotno stališče — tako se je ta poskus zaenkrat izjalovil.

V tem kratkem pregledu sem nanizal bolj statistične podatke, ker mi obseg ni dopuščal kaj več. A že iz tega se vidi, kako obsežno, v vse vrste naroda segajoče je bilo telesnovzgojno delo v ČSR. Sicer je bilo še precej razcepljeno, pa vendar se je razvoj še usmeril na zdravo pot telesne vzgoje, katere predmet je ves človek, njegove telesne in duševne zmožnosti, katere cilj ni le zdrav in krepak človek, ampak tudi izobražen, nrvan in plemenit, člo-

vek v pravem in celotnem pomenu te besede. Vsi pa upamo, da se bo to delo kmalu zopet nemoteno razvijalo.

(Konec)

Mi in komunizem

Poživljeni MOSD mora napram vsem pojavom v današnji človeški družbi zavzeti jasno opredeljeno stališče na narodni in demokratiški podlagi.

Komunizem je v bistvu zgrešeno socialno in politično gibanje, ki hoče po svojih zmotnih načelih preurediti svet. Bistvo komunizma je popolna družabna enakovrednost (ne enakopravnost); enakomerna porazdelitev dobrin temelječa na materialističnih in marksističnih naukih, skrajna anacionalnost, izvirajoča iz istih naukov; dokončen ateizem in popoln kolektivizem.

Naše stališče napram bistvu komunizma je znano: Mi zanikavamo komunistične dogme, mi te dogme pobijamo, mi jih ne priznavamo. Vsi vemo, da je popolna enakovrednost nemogoča, kajti iz popolne enakovrednosti izvira anarhija. Vsi zahtevamo čim pravičnejšo in enakomernejšo porazdelitev dobrin, vendar ne po komunističnih načelih. Vsi smo odločni nasprotniki brezumne anacionalnosti, ki ne vodi k splošnemu bratstvu, ampak k nasilju močnejšega nad slabšimi in k zanikavanju neovrgljivih zgodovinskih dejstev. Vsi smatramo ateizem za prenapetost človeškega duha, ki vede, družbo v preziranje samospoštovanja in izkoriščanje bližnjega. Vsi smo proti kolektivizmu, ki ne da, da bi se individualne človeške sposobnosti svobodno razvijale in razvile.

Kakšna so sredstva, s katerimi skuša komunizem socialno in politično izprevreči red?

Ta sredstva so: nasilna revolucija nekaj ljudi, ki skuša za seboj potegniti široke ljudske sloje; izvajanje terorja nad samimi pristaši komunizma in nad nasprotniki tega nauka; oblast enega samega človeka v nasprotju z vsemi podanimi komunističnimi smernicami; zatiranje malih narodov, povzročanje nereda s pomočjo ilegalnih sredstev med vsemi onimi, ki naj postanejo komunisti ali ki jih naj komunizem premaga.

Načela in sredstva, s katerimi skuša komunizem priti na oblast, so napačna!

Vabilo

na

IZREDNI OBČNI ZBOR

Narodno Obrambne Tiskovne Zadruga,

ki se bo vršil

v torek, 16. aprila 1940, ob pol 16. uri v prostorih NOTZ, v Ljubljani, Masarykova cesta 14/II (palača Grafike).

Dnevni red:

1. Čitanje zapisnika zadnjega občnega zbora.
2. Poročilo načelstva in nadzornega odbora.
3. Čitanje revizijskega poročila.
4. Odobritev računskega zaključka za leto 1938, 1939 in januar 1940.
5. Sklepanje o razdolžitvi in likvidaciji zadruga.
6. Določitev števila likvidatorjev in njih izvolitev.
7. Slučajnosti.

Ako prvi občni zbor ne bil sklepčen, se vrši drugi, dne 7. maja 1940 ob isti uri in v istih prostorih, ki bode sklepčen ne glede na število navzočih,

Francoski letalci

Angleški admiral W. je nekega dne dejal: — V Franciji imate najboljše letalsko osebje, toda najslabši material na vsem svetu. In ta vaš slab material bo ubil vaše izvrstno osebje. Toda potniki iz leta 1934 se ne boje nevarnosti, ki so zadele Guynemerja in Garrosa...

V uri, ko pišem, aparat z enim samim motorjem drvi skozi temperaturne skoke od —50 do +50 stopinj in nimajo razen vodnega hladilnika nobene moderne priprave v tem razredčenem zraku tako potrebne. Vsako potovanje je tvegano. Znana je usoda aviatičarjev Aeropostale, ki imajo kako nezgodo nad neizmerno Rio-del-Oru. Ali pa je znano, kaj jih čaka odtod, pa vse do druge, do atlantske obale? Grozna, meglena pokrajina v San Sebastianu in v Santosu, strahotna deževja skozi vse leto in od Parangue do Rio Grande do Sul sajasta meglena, najgostejša na vsem svetu, preko katere je treba leteti s 170 km na uro med nevidnimi vršaci. Često se dogaja v temi nad ozkimi soteskami najstrašnejše...

So li poznani ti piloti, ki si sleherni dan upajo započeti to tvegano podjetje? Imena kot Mermoz in Saint-Experu so zelo popularna, toda so še tudi druga imena. V urah, ko vihar potrja vse vrvi v Buenos-Airesu in ko buta v lukki zasidrane parnike enega ob drugega, ob isti uri Mermoz točno po voznem redu prileti na letališče. Še več: Mermoz hoče preleteti Ande; upa si čez 5000 metrov v zrak z aparatom, ki jih zmora le 1500 in pri tem računa le na

svojo srečo, na svoje zmožnosti in upa si s pomočjo zračnih tokov doseči višino, ki jo motor njegovega aparata sploh ne zmora. S kolesi dvajset metrov nad Andi smukne čez, prvi sunek vetra bi ga lahko vrgel v sneg in zrušil v prepade. Brez radia in brez živil letita Mermoz in njegov mehanik skozi mraz 20 stopinj, prebijeta tri noči nad železniško progo, četrti dan pa se osem ur dvigata v zankah, visokih 700 m in se po nečloveških naporih vržeta v praznino, se samovoljno strmoglavita v brezno, se spet vzpeta kvišku, komaj, komaj uideta tresku ob nasprotno steno, zopet drdrata na drugo stran grebenov, trikrat s kolesi podrsata po skalah in se končno spustita v nižine... vse do Buenos-Airesa, kjer že molijo maše za njuni duši. To je eno največjih zračnih junaštev.

V letu 1930 se Barbier ponoči vozi iz Buenos-Airesa v Rio de Janeiro. Hladnokrvni Depecher reši na liniji Argentina-Čile vse svoje sopotnike iz aviona, zavitega v uničujoče plamene. Reine sam vzpostavi zvezo med Argentino in Paraguajem, dasi na poskusnih poletih trikrat trešči v divje maorske pragozdove. Colin-Jeannel, star advokat, danes šef naše letalske službe v Južni Ameriki, izvrši polet nad džunglami Kolumbije, Ekvadorja in Venezuele, ki ga je samo Lindbergh napravil podobnega, toda v slabšem času.

V letu 1930 popelje Saint-Experu grofa La Vaulx nad Ande. Prisljen je pristati sredi divjega gorovja ob prepadu in si ob reševanju svojega potnika polomi dve rebri. Henrija Guillameta zajame nad razdrapanimi čilskimi grebeni snežni metež in zaman išče luknje v oblakih.

Leti, dokler mu ne poide bencin in nato strmoglavijo v popolnoma pusto pokrajino La Laguna Diamanta. Osemdeset ur hoje po puščavski pokrajini brez naselbin — pa doseže globeli in vzpetine — vleče se preko plazov, si v sneg izdolbe prenočišče, izgubi vrečo z živežem in obutev ter si s platnom za padobran ovije noge. Štiri dni in noči ostane zunaj, ne da bi spal, si potrja obleko, koraka skozi temo ob luči svoje žepne svetilke, jo razbije in se izčrpan zruši na tla — ne more se več dvigniti. Pomisli na svojo ženo in na zavarovalnico, ki je ne bo dobila, če ne bodo našli njegovega trupla — zato zbere svoje poslednje moči in se vzpne na skalo, da bi umrl na kar najbolj vidnem mestu. Od tam opazi indijansko kolibo in se zvleče tja. Neka Indijanka ga zagleda, kako prihaja po vseh štirih grizoč travo, in ko vidi to grozno bitje, zbeži. Drugi Indijanci ga sprejmemo — rešen je...

S kapitalom v Franciji uvaževanja vrednim, v Novem svetu pa neznatnim, z majhnimi sredstvi, z materialom, ki ne odgovarja sodobnim zahtevam, toda v smeri, ki zahteva poguma in drznosti in z občudovanja vrednimi piloti je Aero-postala prva prišla v Južno Ameriko in načela novo in veliko delo. Duh, ki preveva njene aviatičarje, je duh bojnih eskadril: duh velikega žrtvovanja in samozatajevanja.

Naši avioni so majhne, divje in drzne ptice, ki nosijo na svoji tanki koži iz duraluminija bojni krik: AIR FRANCE. Kot v viziji vidim bojne hangarje, pred njim srebrne ptice — propelerji se vrte, brizgajo okoli olje in stresa drobni pesek. Pilot je severnjak — plavi

Koljo Smiljanič:

(Nadaljevanje)

Velika fantazija

3.

Skozi gozd se je spuščal nizdol k mestu. Žarislav-misel je videl, da je mesto Ljubljana. Pospesil je korak in kmalu je bil pred univerzo.

Dijaki so se zbirali k predavanju. Žarislav-misel je krenil za njimi. Čudno, skoraj jih ni poznal, prav za prav jih je poznal mnogo bolj kot prej, le čutil ni več z njimi. Do nikogar od njih mu ni več bilo, niti do Stojana ne, ki se je prerinil k njemu in ga začel nekaj povpraševati.

»Kaj je? Pusti me, saj sva si bot! Nič ti nočem, ne poznam te, nimam srca.«

»Žarislav, daj no! Včeraj sem bil z Zvezdano in pozdravlja te. Pravi, da se ji toži po tebi. Veš, jaz sem nehal z njo...«

»Pravim, da nimam srca. Več mi je za en sam atom svetlobe, kot za tebe in mene in Zvezdano vkup. Nočem vas! Pojdi!«

Debelo ga je pogledal Stojan, toda šel je. Čuden človek. Mogoče zaradi Zvezdane. Škoda ga je, saj ga ni vredna. Preveč rad jo je imel, pa jo je izkupil. Že dolgo ga nisem videl, ves zaljubljen je v svoj laboratorij, odkar nima več Zvezdane. Res škoda...«

Vstopil je profesor dr. inž. Dogmatič in pričel razlagati. V dvorani je zavladal mir, le peresa so potihlo škrtala.

Samo Žarislav ni pisal. Moral se je smejeti temu profesorju, ki je pravil, da je svetloba lastnost materije. Dogmatič je bil majhen suh možic z očali na nosu, nekaj las vrhu temena in silno nemirnih rok. Neprestano je opletal okoli sebe, stopicnil zdaj na levo, zdaj na desno, zdaj naprej, zdaj nazaj. Z visokim, nosljajočim glasom je vpil dijakom fraze, stavke, besede in glasove, ki niso imeli ne repa ne glave.

Dr. Dogmatič Žarka Željana ni mogel videti, ker mu je neprestano dokazoval nasprotno, kot je on, doktorska veličina trdil. Opazil je Željana med drugimi slušatelji in se nekoliko zmedel.

»Ali dovolite, gospod doktor, da še jaz povem svoje mnenje o svetlobi in ga podprem z dokazi?«

»No, gospod, no le!« Dr. Dogmatič se je kislom nasmehnil in začudeno poslušal blazne teorije, ki jih je razvijal Žarislav.

Žarislav se je razvnel. Stopil je po dvorani in k profesorju. Pisal je na tablo, da se je kreda drobila, nosil aparate in eksperimental. Toda dokaz se mu ni posrečil. Žarislav se je osmešil pred vsemi, najbolj pa pred profesorjem.

»Če boste s takim znanjem stopili k izpitu, potem vam raje že sedaj napišem, da ste odlično izdelali.«

Vse se je smejalo.

Žarislav je osramočen zapustil vseučilišče.

»Ampak svetloba je materija in je! Nabita je z veliko silo in t o silo moram spraviti na dan. Samo kako?«

Tedaj se je zagledal v električne žice.

»Elektrika! — —« mu je šinilo skozi možgane.

»Da, elektrika! Samo kako?«

»Elektrika bo uničila svetlobne atome — to je jasno kot na dlani, pozitivni in negativni tok — živijo — že imam idejo!«

Polistal je po beležnici in napisal: + in —, kontakt na svetlobnem atomu, »Neunion 1«.

»Imam idejo! Idejo!« Žarislav bi se spustil v dir in bi skakal visoko v zrak, če bi imel srce in čustva.

»fdeja!«

Ni maral domov, čeprav se je znočilo. Hodil je iz ulice v ulico in tuhtal, se ustavljal, stopil naprej in mrmral predse.

Šele ob šestih je prišel domov.

»Zopet si krokali!« je rekla mama.

»Kaj krokali. Potoval sem, razpadel sem na dvoje in poslal svoje srce k vragu, veš mama. Sedaj bom napravil nekaj velikega, nekaj ogromnega, nezaslišanega. Uničil bom ves svet.«

»To ti je bujna fantazija! Pijan si, pojdi spat!« Odšla sta vsak v svojo sobo.

Mama je pogledala k Zorici

»Bojim se za Žarka. Take čudne misli mu roje po glavi in vedno je pijan. To je bujna fantazija, več Zorica.«

»Ne mama, to ni bujna fantazija, to je velika fantazija. Velika fantazija, velika, večna.«

Mama se je nasmehnila svoji hčerki: »Še tebe je zmešal s svojo veliko fantazijo.«

»Pa ne samo mene, ves svet bo zmešal. Služim, kaj hoče. Če bi izgubil še to, potem bi ne vzdržal več, nekaj mu mora ostati, pa čeprav za ceno veselstva.«

»No, no, nikar tako hudo!«

Zorica se je obrnila k mami: »Pojdi mama, saj ga ne razumeš, pojdi in spi, odpočij si!«

»Velika fantazija, velika fantazija, velika fantazija...« je ponavljala, dokler je ni spanec potopil v morje sna in njene lepe očke so se zaklopile kot dve zvezdici s črnega nočnega neba, s fantastičnega nočnega neba.

Žarko Željani že štirinajst dni ni šel na univerzo. Neprestano je sedel v svojem laboratoriju in delal. Niti h kosilu ga ni bilo. Zorica mu je nosila sendviče kar v laboratorij in tu pa tam je kakega pogoltnil — to je bilo vse. Čas je nevidno brzel mimo njega v nedogled. Niti za Zorico ni imel več časa, kot nekdanje dni, ko sta se po ure in ure lovila po hiši in se skrivala drug drugemu. Opazila je to spremembo, toda ni si je gnala k srcu. Vedela je, da bo kdaj bolje. Žarislav pa je vedel, da ne bo bolje nikoli. Samo če pride njegovo srce in z njim njegov pobratim Žarislav-srce, potem bi bilo bolje, sicer pa ne. Saj ni imel srca in ne čustev in ne ljubezni, samo misli je imel; podeseterjene, postoterjene misli moči in dela.

In njegovo delo je v resnici dozorevalo. Trinaest dni se je pripravljala na odločilni eksperiment in štirinajsti dan je napolnil. Že od jutra je Žarislav sedel v laboratoriju in izvrševal zadnje predpriprave za veliki poizkus.

»Mama, velika fantazija se bo uresničila, je dejala Zorica, pustimo ga danes, samo še danes, potem bo zopet naš.«

Zvečer se je velika fantazija uresničila. Po-

lasje, plave oči, junak je. Letalo se zgane. Toda to ni odlet potniškega aviona — mehko, počasi in postopoma. Čisto drugače je. Letalo se ustavi, lice proti vetru, potem zagrne eden za drugim njegovi mogočni motorji, končno pa se z enim samim sunkom pod polnim plinom odtrga od tal in se navpično zadere v zrak.

Pe Ling:

Njene modre očke

Ena tisorečih je... Iz tiste uboge, blatne mase je, ki se ne more vzpeti kvišku — ven iz blata, k soncu, k Bogu.

Njeni ljudje? O, drugi ljudje hodijo čez nje, drugi ljudje, ki so v duši prav taki kot oni, teptajo jih in ne vidijo njih ubošva. Ker so jim oči uprte v modro nebo, ne vidijo, da odseva nebo tudi v očeh teh ubogih. Modrina je v očeh teh neboljencev.

Tudi on je tak človeški črvček. Majhna deklacija je, dolgo krilo ima, ki je posejano s krpami, kot da bi na zelenem travniku pisane rožice cvetele. Velike čevlje ima, kot čolni so napram njenim drobcenim nožicam. Bel obrazek ima, tako bel, kakor je belo perilo, ki ga pere njena mati za bogate ljudi. In zlati kodri obkrožajo ta obrazek, kakor diadem okrog Jezuščkove glave v cerkvi Sv. Bernarda, samo še mnogo, mnogo lepši.

Toda kaj pripovedujem? — Ne, tega ne — povedati sem vam le hotela, kako krasne so njene očke. Kakor planinski svišč so, kakor evetoči lan, kakor sinje, kristalno morje, kakor od-

prto nebo, — ne, ne, še mnogo lepše so. Vsa njena duša je v njih. Kot najčistejši diamant bi svetile nasproti ti dve svetli modri lučki. In nemogoče se zdi, da bosta ti dve sinji jezerci kdaj imeli čisto drugačen žar, da bosta goreli od strasti — od strasti propadlega otroka ceste.

Ne vem, toda bojim se. Ali bo to dekletce nekoč propadlo ulično dekle, ki bo za denar prodajalo svoje telo in svoj dušo? Ali bo?

Zorana:

Ena izmed mnogih

»Brrr...« zahrešči ura zgodaj zjutraj. Bela roka se stegne, zagrabi uro in jo skrije pod odejo. Nato pa osebeca, ki je to storila zopet sladko zaspi.

»Ojoj, še šolo bom zamudila«, zastoka mlada gospodična, ko pogleda na uro in vidi, da je že pol osmih. Tedaj se v naglici obleče, strga nogavico, pa si naskrivaj spondi mamino ali sestrično.

Ob osmih že sedi v šolski klopi v liceju. Kako ljubka je v črni halji z belim ovratnikom. Pa tudi poredna je. Namesto da bi poslušala profesorja, ki razlaga latinščino in zgodovino in je kakor glas vpijočega v puščavi, se ona raje peča z drugimi stvarmi: čita romane, striže nohte, rešuje križanko, je žemlja, najčešče pa riše po knjigah in zvezkih srce s sulico prebodeno, pa če je srečno ali nesrečno zaljubljena.

Po kosilu odpre knjigo in zvezke, v roko vzame nalivno pero. Toda spomni se, da igra v kinu

Errol Flyn ali pa Tyrone Power, ali pa je morda zmenjena s svojim... Tedaj gre v mesto, stopica po ulicah, se ozira v izložbe — pa ne zato, ker jo zanima, le pogleda se v šipi, če ji klobuček dobro pristaja. Pa je kar srčkana danes: napudran nossek, rdeče ustnice, kratko krilce, tanke nogavice, no in kaj hočete še več?

In ko pada mrak v malo toplo sobico, kjer je njena rezidenca, pozabi na vse. S komolci se nasloni na mizo in že gredo njene misli v deželo sanj in tedaj ji je tako toplo pri srcu. Vidite tudi romantična je licejka.

Pa jo pride klicat prijateljica in skupaj se izmuzneta izpred maminih oči na promenado, v študentovski raj. In ta mala licejka, ki te zna tako nedolžno pogledati, tudi koketira. Toda ne z vsakim — prednost imajo odborniki »Naše volje«.

Ko pride domov, se že vnaprej pripravi na vprašanje: »Kje si bila?« »Oh«, se nedolžno nasmehne »matematika je tako težka, pa sem šla k sošolki, da mi jo je razložila.«

Po večerji jo že vidimo, kako telovadi. En dva, en dva, leva noga, desna roka in tako dalje, dokler se utrujena ne zvrne na posteljo. Tako skrbi za vitko linijo.

Nato pa še lasje. Na papirčke, cunjice, ali pa morda na »papirote« si jih navije in ker ima bujno fantazijo, že misli, da je podobna kaki filmski divi ali pa celo Mona Lizi.

Je že v postelji, že spi in sanja, sanja... O kom? o svojem idealu, kajti vsaka licejka ima svoj vzor, pa najsi bo to samo misel ali katero si bodi čuvstvo.

sledica je bila strta žarnica in še nekaj škode v levem kotu druge sobe.

»Zorica, mama, posrečilo se mi je!« je mirno, vse drugače kot nekaj povedal Žarislav.

»Utrujen si«, je menila Zorica. »Zaspi. Jutri greš na univerzo.«

Naslednji dan je šel k predavanju dr. Dogmatiča. Sumljivi pogledi so ga sprejeli, toda Žarislav se je samozavestno oziral okrog sebe.

»Bravo, Žarko, pobil boš dr. Dogmatiča, kaj ne?« se mu je vzpodbujevalno nasmehnil Stojan.

Žarislav je pokimal.

Vstopil je dr. Dogmatič. Žarislav je takoj vstal in prosil za besedo.

»Izvolite, kar kar...« mu je prepustil predavanje dr. Dogmatič, ki je želel iznova osramotiti Žarislava.

Žarislav je stopil na oder in se zagledal v zadnje okno. Popolnoma nepripravljen je govoril. »Cenjene poslušalke in poslušalci! Zadnjič sem vam hotel matematično in eksperimentalno dokazati, da je svetloba materija. Ni se mi posrečilo. Poskušal sem doma in upam, da bom eksperimentalni dokaz lahko ponovil tu pred vami in pred gospodom doktorjem. Matematični dokaz še ni dovršen, upam pa, da bom naslednji teden tudi na tabli lahko dokazal svojo trditev, ki na njej ponovno vztrajam: svetloba je materija. Svetloba je celo do skrajnosti brizantno razstrelivo in moj dokaz bo obsegal razstrelbo svetlobe s pomočjo elektrike, pozitivne in negativne, ki ju bom združil v enem samem atomu svetlobe. Ker pa bi se eksplozija sončne svetlobe prenesla na vesoljstvo, bom eksperimentiral z navadno svečo pod cilindrom, da ne bo prevelike škode. Da ne bom več izgubljal nepotrebnih besed, izvolite, prosim, štiri priče in gospod profesor semkaj, da boste od bliže videli zanimiv poizkus. Prinesite, prosim, vse potrebno.«

Grobna tišina je zavladala po predavalnici, ko je Žarislav skončal svoj kratki govor. Asistenti so se obotavljali, pa jih je profesor poslal po aparate, kajti pričelo ga je zanimati, na

kakšen način bo spodletelo slušatelju Žarku Zeljanu.

Vse je bilo že na mizi in v dvorani je še vedno vladala grobna tišina.

Žarislav je držal v rokah izolirni žici in se sklanjal nad cilindrom, pod katerim je gorela sveča. Ničesar ni čutil, ne razburjenja, ne strahu, ne veselja, ničesar, saj ni imel srca. Spojil je žici skozi cilindar s konduktorjem pod njim, in skozi aparat, ki ga je sam skonstruiral za svetlobo. Odstopil je za deset metrov in potegnil za seboj ostale.

»Kontakt bo vsak hip! Pozitivna...«

»Ho?« je zinil doktor.

»Nega —« toda niti toliko ni povedal Žarislav. Cilinder se je razletel v najdrobnejše kosce, miza je izginila kot cilindar in sveča kot miza. Žarislav, ki ga je sunek vrgel v vso silo ob steno, je še vedno držal žici, toda tok je nehote prekinil, ker se je razletel tudi »Neunion«, Žarkov aparat za združevanje plus in minus električnega toka v enem samem atomu svetlobe.

Žarislav je ostal pri zavesti, dasi ga je vse telo tiščalo od bolečine. Zmagoslavno se je ozrl po dvorani in zinil, da bi govoril. Toda ni imel komu govoriti. V prvih klopih so ležala okrvavljena telesa, v srednjih so bili nezavestni in zadnji so ušli iz razreda. Ozrl se je po profesorju. Ležal je ob steni bolj bled od nje in hropel. Iz ust mu je pritekla kri.

Žarislav se je zastrmel v opustošeno dvorano. »Hvala bogu, da nimam srca, sicer bi se ubil.«

Sedel je na neko mizo in smehljaje se gledal v konce žice. Potem je vstal in šel od tovariša do tovariša. Štirje so bili mrtvi.

Nezavestni so se prebujali.

V vsem poslopju je vladala tišina, odkar je cestar Janez slišal oni strašni tresk v drugem nadstropju. Potem je pridrvelo iz poslopja nekaj deset ljudi in cestar Janez si vsega tega ni vedel razlagati. Ljudje so se razkropili po ulicah, cestar Janez pa je odšel na policijo.

Najprej so odvedli iz poslopja uklenjenega

mladeniča, ki se je smehljaj predse, kot da ne bi zagrešil množestvenega umora.

»Blazen je,« jo šepetala množica, ki se je nabrala pred poslopjem.

»Škoda, pa tako je lep!« je rekla četrtošolka. »Saj bi jim ušel, sunil bi jih, pa jel!« je razlagal četrtošolec.

»Uboga mati!« je vzdihnila stara ženica.

»Morilec je!« je dejal gospod.

»Mogoče je pa nesreča?« je ugibala gospa.

Vse so prerečevali, le na ubogo sestrico ni nihče pomislil, ki je ihtela na oglu, le uboge Zorice ni videl nihče.

Potem so reševalci znosili ranjence v reševalne avtomobile.

Nato so nepoškodovane priče v spremstvu komisije odšle na stražnico.

In končno je pripeljal mrtvaški voz.

Zorice pa še vedno ni videl nihče...

4.

Po petih mesecih je bil Žarislav-misel zopet svoboden.

Iz zapora je prinesel v svet majhno stvarco, črno, bleščajočo se stvarco, ki ji je samo on vedel ime.

Bila je ta stvarca »Neunion 2« in mnogo popolnejša od »Neuniona 1«.

Žarislav-misel ni smel več na univerzo. Postal je elektromonter, v temnomodri obleki je hodil po mestu in popravljaj in delal. Tudi domov je prišel, pa ni hotel ostati, čeprav so ga rotili in prosili.

»Sam se moram vzdrževati, sam hočem postati iz nepomembnega nič pomemben nič. Če se mi ne bo posrečilo, imam še vedno »Neunion 2«.

»Kaj pa je to?« ga je vprašala Zorica.

»To je resnica velike fantazije.«

Zorica se je zagledala v njega: »Resnica velike fantazije — Toda počakaj še — ne uniči sveta, saj je tako lep! Premisli, dobro premisli, pa boš videl, da se ne izplača.«

»Ne vem še.«

Pregovorili so ga, da je spal doma.

KULTURA

M. Lovc:

Predstavniki slovenske glasbe

Še bolj kakor Fleišman, sta dvignila slovensko pesem brata Ipavca. Benjamin Ipavec se je rodil 24. decembra 1829 v Št. Juriju ob južni železnici. Po dovrešni gimnaziji je študiral v Grazu medicino in postal 1858. doktor zdravilstva. Zatem je služil v Grazu kot primarij otroške bolnice. Umril je v Grazu 20. decembra 1908.

Komponirati je začel že zgodaj. Še kot deček je napisal valček »Popki«, ki mu ga je brat Josip (* 181) zelo pohvalil. Napisal je dve operi: »Teharski plemiči« in »Urh, grof celjski«, opereto »Tičnik«, kantati »Kdo je mar« in »Na Prešernovem domu« ter celo vrsto pesmi, zborov ali samospevov.

Benjaminov brat Gustav Ipavic se je rodil 5. (15.) avgusta 1831 v Št. Juriju in je tam tudi umrl leta 1908. Študiral je na celjski gimnaziji, jo dovršil in se nato kakor njegov brat, posvetil zdravniškim vedam. Postal je doktor leta 1858 in je služboval v domačem kraju. Napisal je precej pesmi, ki so se silno udomačile, n. pr. Planinska roža, Slovenec sem, Zvezda, Iz stolpa sem, Danici itd.

V isti dobi kot brata Ipavca, sta delovala pri nas tudi oba priseljena Čeha, Nedved in Foerster.

Anton Nedved (1828 Hočerice — 1896 Ljubljana; je napisal precej slovenskih pesmi, vendar ni tako važen kot njegov rojak Foerster, ki nam je dal prvo slovensko opero. Anton Foerster se je rodil 20. decembra 1837 v Osanicah na Češkem. Študiral je v Pragi pravne vede, poleg tega pa še glasbo. Živel je v veliki bedi, zato je pač sprejel vsako službo, ki so mu jo ponudili. Tako je prišel leta 1865 v Senj za učitelja glasbe. Tu je živel dve leti, leta 1867 pa se je preselil v Ljubljano. Tudi je vodil razne cerkvene zборе, bil glasbeni učitelj na ljubljanskih gimnazijah in doživel nebroj razočaranj in nesreč. Alešovec mu je napisal v svojem »Brenclju« ob njegovem prihodu naslednji pamflet:

Jaz sem pa s Pemskega z lačnim trebuhom, v kranjsko deželo prišel za kruhom.

Film, umetnost, zvezde in še kaj

V tridesetih letih svojega obstoja je osvojila svet neka nova velesila, ki je močnejša od vseh, ki so kdaj obstojale in ki je trajnejša od vseh. Ta velesila nima vojakov z orožjem v rokah, nima bomb, nima plinov, ta velesila ima samo kilometre in kilometre kilometrov celuloidnega traku, ki enakomerno teče skozi srednjeveliki stroj.

Ta velesila je film.

Iz gospodarskega stališča je film industrija, kakor na pr. tekstilna ali železna industrija. Pri filmu se zasluži lepe denarje, kar je eden poglavitnih namenov vsake industrije.

Toda film je v resnici mnogo več kot samo gola industrija, film sega v resnici zelo daleč preko trgovine, literature, arhitekture, slikarstva, glumaštva, film sega preko vsega tega do samega osrčja umetnosti.

Film ustvarja iz literature in vendar ni literatura, ustvarja iz slik in je popolnoma različen od slikarstva, posluhuje se fotografskih posnetkov in je popolnoma nekaj drugega kot foto-

grafija; prikazuje osebe, ki igrajo in ni del igralske umetnosti — drugačna je njegova režija, drugačna je poezija, drugačna scenerija, drugačno predvajanje, drugačna dramaturgija in drugačna tehnika.

Kakor vidimo so Foersterju povsod metali polena pod noge, kajti nevoščljivost ljudstva je bila zelo velika. Foerster pa se ni dal ugnati in je komponiral dalje. Napisal je tri opere: »Gorenjski slavček«, prvo slovensko opero, »Dom in rod« in »Seljo, jezersko deklico«. Že z »Gorenjskim slavčkom« je ponehala napetost do Foersterja, z nadaljnjimi deli pa si je še bolj utrdil ugled in slavo. Sledila je kantata »Turki na Slevici« in »Venec Vodnikovih«, ki zaključujeta njegovo skladateljsko izživljanje. Kmalu nato je Foerster stopil v pokoj in odšel v Novo mesto, da tam preživi večer svojega življenja. Tu je umrl 17. aprila 1926.

Posebno poglavje tvori skladatelj Davorin Jenko. Ta glasbenik ima zasluge ne le za Slovence, ampak tudi brate Srbe, saj je deloval vrsto let v Beogradu in je tamkaj postavil na noge glasbeno življenje, ki ga prej ni bilo.

Davorin (Martin) Jenko se je rodil 10. novembra 1835 nad Škofjo Loko in je umrl 25. februarja 1914. v Ljubljani. Šolal se je v Ljubljani in Trstu, nato pa je prišel na Dunaj. Zanimivo je, kako je nastala slovenska himna »Naprej zastave slave«. Jenko je bral nekega dne v kavarni nemški članek, v katerem očita avtor Slovincem, da še svoje himne nimajo. Ves jezen zgrabi Jenko kos papirja in svinčnik, načrta notno črtovje in uglasbi himno na besedilo Simona Jenka. Na prihodnji »Besedi« so jo izvajali z velikim uspehom in so jo morali celo ponavljati.

Kmalu nato je odšel Jenko v Beograd, kjer je služil kot dirigent gledališča. Tu so tudi prvič izvajali njegove orkestralne skladbe, kakor uverturo »Kosovo«, »Kri za rod« itd. Za beograjski oder je napisal tudi samostojno opereto »Vračara« in glasbo k gledališkim igram »Didos«, »Potera«, »Djevojačka kletva«. Poleg teh velikih del je napisal tudi mnogo pesmi, med njimi »Bože pravde«, »Lipa«, »Vabilo« itd. Umril je v Ljubljani v Kolodvorski ulici.

(Dalje)

nekega določenega filma. To velja zlasti za zgodovinske filme in za filme, ki imajo bolj ozko odmerjen prostor. Ta arhitektura v mnogočem posnema razne vzorce, vendar pa tudi pri njej lahko govorimo o umetniški višini. Kajti celo svetovnoznan arhitekti ustvarjajo samo za film.

Snimana arhitektura je že sama na sebi umetnina, toda ko jo gledamo na platnu, se moramo zavedati, da jo je moral operater posneti od najučinkovitejše strani, v najzanimivejšem okolju in s precejšnjim umetniškim čutom.

Arhitektura kinov je pomembna le posredno, vendar v mnogočem vpliva na gledalca, tudi na estetsko čutečega. Da kino ustreza modernim zahtevam, mora biti okusen na zunaj in prostoren, dovršen in estetsko učinkovit na znotraj.

Slikarstvo pri filmu lahko razdelimo v dve skupini: v scenerijsko slikarstvo in v risane filme. Slikarstvo je za obstoj filma nujnega pomena, je celo važnejše od arhitekture.

Uporaba kulis je čim manjša, toda pri različnih vrstah filmov, o katerih bomo slišali pozneje, ne more izpasti. Scenerija skuša biti čim bolj živa, čim nazornejša, mnogo resničnejša kot v gledališču, kajti film mora biti otipljiv in tak, da prevzame gledalca, kot da bi bilo njegovo dogajanje resnično.

Zelo priljubljeni so **risani filmi**, resnična in neprekosljiva umetnost. Njihov postanek in rojstvo sta zelo zapletena, kajti risar mora natančno označiti vsak posamezni gib in vsako najmanjšo spremembo in to čim bolj naravno in neprisiljeno. Taki filmi so lahko tudi barvani, kar še posebno podčrtava pestrost in bujnost scen. Naj omenim od umetnikov risanega filma le Walta Disneya, ki je s svojo »Sneguljčico« dosegel veliko slavo.

Vidno mesto zavzema pri filmu **literatura**. Na njo se film oslanja, ona mu je temelj za umetniško vrednost in bistvo glavnega dogodka. Kajti govor je prvenstvenega pomena in govor se oslanja na literaturo. Seveda pa ne smemo misliti, da je filmski govor živa beseda tako kot je gledališki, in stoji slednji prav zaradi tega mnogo višje na lestevici umetniških stopenj. Vendar se kvaliteta filmskega govora postopno leto za letom izboljšuje in nič nemogočega ne bi bilo, če bi dosegla in tudi prekosila kvaliteto teaterskega govora.

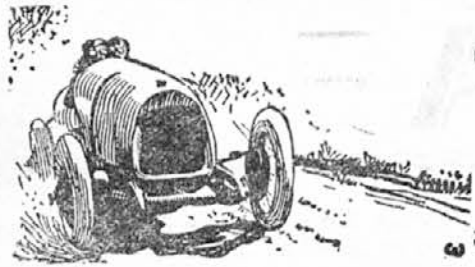
Tudi filmskega leposlovja je več vrst. Tako imamo primarno in sekundarno filmsko literaturo o filmu.

Primarna filmska literatura je osnova za dejanje v filmu, je roman, novela, črtica, pravljica, povest ali pripovedka. Na njej je zgrajena vsebina filma. Primarna filmska literatura pa je zopet lahko že napisana, n. pr. v obliki knjige, ali pa da je napisana nalašč za določeni film. Tudi slednje pisatelj lahko izda v posebni knjigi in je prav zanimivo in lepo čtivo tudi za razvajenega bralca. V slovenski prevodni literaturi imamo nekaj takih primerov, zlasti zgodbe Errola Flynna so doživele uspeh, žal pa je ostalo le pri časopisnih podlistkih.

Literatura o filmu pa s filmom samim ni mnogo v zvezi, ga le razlaga, ocenjuje, popisuje in razpravlja o njem.

(Dalje)

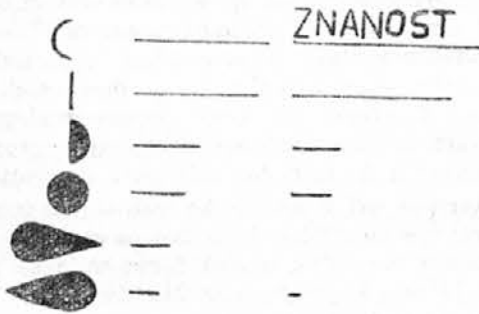

TEHNIČNI OBZORNİK

Petek:

Zračni upor

Vsekakor je dognano, da izkazuje aerodinamični profil najmanjši upor. Grafično prikazuje rezultate slika 1a. Za primerjanje so tu tudi

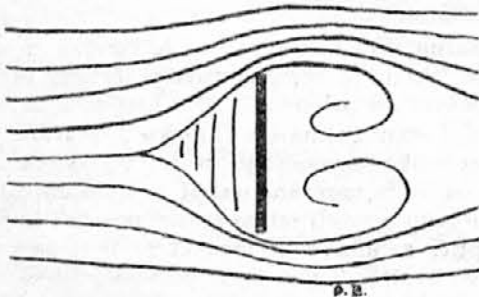
grafično narisani rezultati, ki jih je dognala znanost. Naši podatki zato niso tako sigurni, ker naprava sama ni popolnoma točna. (Tanki zračni tok, poševna lega teles, če se zračni tok vanj upre). Zato so poskusi z našo napravo le približni in primerjalne vrednosti; toda za naše namene zadoščajo.

KAKO STRUJI ZRAK

Pri poizkusih smo videli, da različno oblikovana telesa kljub enakim čelnim površinam, povzročajo zelo različne upore. Da si lahko to razlagamo, moramo vedeti, kako teče zrak okoli teh teles.

Strujanje zraka okoli teles je najbolj vidno v vodi, kajti zakoni za strujanje tekočine, se ujemajo z zakoni zračnega strujanja. Torej se isti poizkusi, ki se naredijo v vodi, nanašajo tudi na zrak. Omenili smo že, da je naš smoter isti. Če n. pr. neko telo pomaknem skozi zrak ali vodo ali pa če ista dva činitelja pustimo teči okoli teles.

Vzemimo v roko dopisnico, jo primemo spodaj in pihnemo vanjo. Upogne se nazaj. Če sedaj z njo zamahnemo po zraku, dobimo isti zaključek. Razjasnitev je lahka: na sprednjo stran zadene zrak, ki se izmuzne ob straneh. Ker pa se zaradi menjave smeri zrak ne more tako hitro izmuzniti ob straneh dopisnice, kot se gibljejo njegovi delci, preden zadenejo na

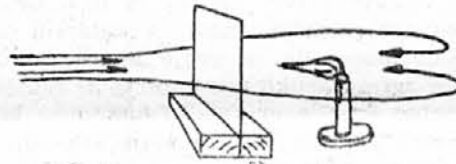

predmet, se zrak pri tem zgosti. Tedaj nastane večji zračni pritisk, ki dopisnico prisili, da se upogne nazaj. Ta sila, ki učinkuje na čelno stran, se imenuje **zastojni pritisk**.

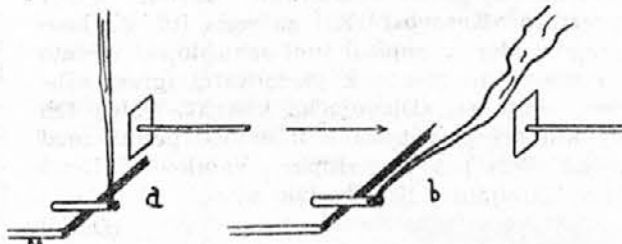
Poizkus v vodi potrjuje ta pojav. Uporabimo čim daljšo posodo za vodo. Na površino potresemo aluminijev prah (bronca). Preden nalije-

mo vodo, položimo na dno posode črn papir in preko njega steklo. To temno dno pomaga, da se aluminijev prah bolje vidi. Posodo postavimo proti oknu. Opazovalec naj ravno tako gleda proti njemu, kajti tako reflektirajo aluminijevi delci dnevno svetlobo, ki se nato odraža od črnega dna. Vzemimo 4 do 5 cm široko deščico in jo pomočimo v vodo in sicer pravokotno na vodno gladino. Toda ne celo. Nato pomaknemo deščico po vodi v zmernem tempu. Tedaj nastane na čelni strani deščice zajezitev, ob straneh pa lahko opazimo nekako razredčitev (slika 2). Na hrbtni strani se naredi nekaj svojevrstnega: tu nastanejo vrtinci, ki se neprestano menjavajo. Na tej strani bi namreč nastal »brezvodnen« prostor, če ne bi voda, stisnjena iz sprednje strani pritekla v vrtinčasti obliki. Isti valovi ali vrtinci nastanejo tudi v zraku.

Dokaz: (slika 3). Vzemimo svečo in deščico iste dimenzije kakor prej. Svečo prižgemo, pred njo pa postavimo deščico, v katero močno pihamo. Brž, ko to napravimo, se postavi plamen

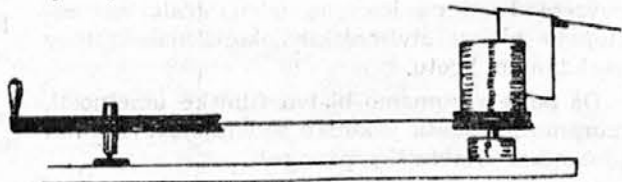

navidez proti zračnemu toku, kajti na hrbtni strani deščice so se naredili isti vrtinci, kakor pri prejšnjem poizkusu, samo, da je sedaj vse prenešeno na zrak.

Tudi drugi poizkus nam pokaže nastanek tega vrtinčenja (slika 4). Na palici imamo pritrjeno ploščo, ki miruje poleg ležeče smotke ali cigarete. Pri tem mirnem stanju gre smotkin dim navpično v zrak. Ko pa se deščica premakne v smeri palice, tedaj se dim, ki je prej šel navzgor, odkloni proti zadnji strani deščice. Tudi to je povzročilo vrtinčenje na hrbtni strani.

Vrtinčenje na zadnji strani neke ploskve ni brez pomena za zračni upor. Vrtinci vlečejo premikajočo ploskev nazaj in proizvajajo na zadnji strani nek sesalni moment. Tudi to lahko nazorno dokažemo s sredobežnim strojem, ki se sestoji iz velikega in malega kolesa. Podrobnejši opis boste lahko našli v kaki fiziki.

Na malo kolo (slika 5) namestimo valj, katerega vrtimo s pomočjo velikega kolesa. Ko pripravimo hitro vrtimo, privleče valj k sebi vse zračne delce, ki so v bližini, tako da nastane okoli njega umeten zračni vrtinec. Ako sedaj primaknemo v bližino vrtinca list papirja, opazimo, da ga je vrtinec privlačil.

(Dalje)

Š A H

Za prijatelje problemov in končnic:

Diagramov Naša Volja ne more prinašati. Zato se zadovoljite z navedbo pozicije.

1) G. E. Carpenter.

Beli: Kc5, Tf6, Sd5, Kmet c2;

Črni: Ke5;

Mat v treh potezah.

2) D. J. Densmore.

Beli: Kb4, Tc1, Ta6, Lg7, Sb1, Kmet c3;

Črni: Ka1, Tg2, Kmetje a2, b5, c4;

Mat v štirih potezah.

3) T. Herlin.

Beli: Kd6, Ld4, Sc8, Kmeta a3, c4;

Črni: Ka6, Kmet a4;

Mat v štirih potezah.

4) A. Železnjev.

Beli: Kf5, Ta5, Kmet g6;

Črni: Kh5, Tg7, Kmeta a4, f6;

Bratje in sestre!

V predzadnji številki smo vam poročali o tem, da mislimo v okviru tiskovnega odseka izdati pesmi Branka Borštnika. V tem času pa so nastopile take spremembe in nepričakovane ovire, da teh pesmi v posebnem zvezku ne bomo mogli natisniti.

Izdali pa bomo o priliki petletnice »Naše volje« zbornik najboljših prispevkov, med katerimi so prav gotovo tudi Borštnikove pesmi, kar jih je bilo kdaj natisnjenih v našem glasilu. Da bo knjiga čim zanimivejša, bomo skušali dobiti še novih prispevkov in vas zato pozivamo, da nam pošljete kakršnekoli dobre in zanimive članke.

Denar, ki smo ga dosedaj nabrali, bomo vložili v sklad za izdajo zbornika, prav tako pa vas nujno prosimo, da po možnosti, če ste tudi že prispevali, še darujete. Kdor pa še ni daroval, bo kmalu imel priliko, da pokaže, kaj je pripravljen storiti za ugled MOSD-a v naši kulturni javnosti.

Odbor MOSD.

Poziv!

Prosimo vse naročnike, ki še niso poravnali naročnine, da to store takoj, sicer jim bomo ustavili list.

„Naša volja“ živi samo od naročnine in to glasilo je danes bolj potrebno kot kdaj poprej. Zato storite svojo dolžnost!